

Jani Mäkiwalli

**MARSSI
KUOLEMAN
RINNALLA**

SOTAROMAANI

Karisto
Hämeenlinna

Ajatus Adolf Hitlerin ja Josif Stalinin mahdollisesta, joskin epätodennäköisestä, kohtaamisesta Wienissä ennen ensimmäistä maailmansotaa on alun perin Ilkka Malmbergin (1954–2016) Helsingin Sanomien artikkelista ”Sata vuotta sitten sodat oli sodittu” – HS, Kuukausiliite 1.2.2014

© Jani Mäkilvalli ja Karisto/Kustannusosakeyhtiö Otava 2023

ISBN 978-951-1-47290-2

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

Isoäidille, jolla oli oma sotansa.

Toukokuu 1942

Toivo

Se on musta, mutta sen kuoressa on keltaisia kirjoumia. Tuijotan sitä parin sentin päästä. Sen kärsä ja tuntosarvet näyttävät värähtelevän. Sen täytyy olla hylobius abietis, rautakopra, tukkimiehentäi. Sen tunnistaa maamieskoulupohjaltakin, puuntappajan, metsärahojen syöjän. Yleensä se puristuu tiukasti kiinni runkoon tai metsämiehen vaatteisiin hakkuutyömailla. Ja hakkuutyömaa tämä on. Mutta nyt se putoaa ja hivuttaa itsensä kiven kolosta näkymättömiin. Suojaan. Kai sekin tämän tuntee. Maan vavahtelun ja ilman tulisen leimun.

Hampaat irvessä minä tässä olen. Niin minä olen aina ollut, ja niin minun on ollut aina oltava, tähän hetkeen saakka. Vieressä räjähtävän kranaatin sirpale lentää kuin viikatteen terä ja osuu kiveen vihaisesti vingahtaen. Pikkiväärin luotisarja napsahtelee jo kuolleen sotamiehen lihaan, saa ruumiin hytkymään, repii harmaan sarkatakin riekaleiksi ja sylkee sen rei'istä pulppuavaa verta, ja nyt jo niiden seassa suolten palasia. Se on kohta tässä. Minun on mentävä takaisin. Siellä on seuraava kivi. Sen takana sitten omat asemat. Piikkilanka pistää kanervikon keskeltä. Siellä on monttu, johon minun on yritettävä. Mutta se on liian kaukana. Minä tiedän sen. Puristan hampaat yhteen. Minä menen nyt.

I OSA

1. LUKU

1. komppania, I pataljoona, JR 8, Lähteen lohkon tukilinja, Summa 11.2.1940

Toivo

- Porin pirut!

Vieraan kapteenin sanat menivät läpi kylmän. Niissä oli voimaa ja kunnioitusta. Oikein suoristin ryhtiä ja keskityin kuuntelemaan. Janosin lisää.

- Minä tiedän, mitä te olette tehneet, ja mitä te olette joutuneet kestäämään. Te, jos ketkä olisitte leponne ansainneet. Ikävä kyllä sitä ette vielääkään saa. Te ette olisi tässä, ellei teitä välttämättä tarvittaisi. Kuten varmasti jo tiedätte, etulinja petti teidän jälkeenne.

Kyllä tiesin. Jo useampi tunti sitten kaukana täältä oli lähellä juossut meikäläisiä tuoreissa lumipuvuissaan ja huu-
tanut sen ilmoille. Tankarna kommer! Ja Poppius slut. Myös Miljoona oli kuulemma slut. Linnakkeet oli menetetty heti vaihdon jälkeen. Kun olin sen kuullut, tiesin, mikä odotti, ja mikä ei odottanut. Levosta oli turha haaveilla. Se vaati paljon mieleltä. Vaihto ja lepolupaus olivat roikkuneet ilmassa pitkään. Ja kun ne lopulta tulivat, sitä antoi periksi, päästi elämän ajatukset takaisin. Pään sisälle jymähtänyt turta, musta kuoleman varmuuden käärmekeasa oli luikerrellut pois, ja

tilalle oli tullut elämä, kuvat kodista, koivukujasta, Hele-nasta lauantai-iltana. Kuvat, jotka olivat kyllä vain kuvia. Ei niitä asioita sellaisina koskaan ollut tapahtunut, eivätkä ne varmaan tapahtuisikaan. Mutta toivo heräsi. Ja se oli paha. Kun kuvat kerran olivat tulleet, niitä ei ollut helppo painaa takaisin.

Toivon ajatus oli myrkyä, suloista sellaista. Kaivo, jonka seinissä oli Suomen lippu ja kodin puolustus, madaltui ja hävisi pois. Monta viikkoa oli helpompaa. Muuten mustassa mielessä vain, selviääkö vielä seuraavasta vastaiskusta ja juoksuhaudan vyörytyksestä. Ja jos ei selviä, niin ainakin tiesi miten kuoli ja miksi, minkä puolesta. Mutta nyt oli elokuun ruis pellolla, tähkä saunan jälkeen puhtaassa kämmenessä.

Kaikki oli pakko ravistaa pois. Purra hampaat taas yhteen, vaikka ne ratisivat keskitysten niihin heittäjästä jäisestä hiekasta. Eikö nyt yhtään helpompaa tietä olisi jo voinut olla, jollakin jossain ylhäällä katsottuna? Ilmeisesti ei. Saatana. Itkun sekainen raivo ja lohduttomuus kävivät painia. Alikersantin vastuu tuli vasta niiden takana. Niin takana, ettei siitä saanut kiinni. Vielä.

- Rykmentti on määrännyt minun tehtäväkseni... ja siis tässä tapauksessa näin ollen myös teidän tehtäväksenne, Miljoona-linnakkeen takaisinvaltaamisen. Joukkueenjohtajat tietävät tarkemmat ohjeet. Aikaa ei ole paljon. Onnea matkaan, pojat. Lepo! Vähän aikaa ihan oikeastikin.

Olisi kapteeni muutakin voinut sanoa, löytää lisää, mutta ei. Siinä kaikki. Ei henkeä. Herra oli vieras, koska komppania oli irrotettu omasta pataljoonasta tähän porukkaan. Lisäksi kapteeniakin näytti selvästi painavan jokin. Olisikohan se Toivo-hyvä ollut sota yleensä? Ei kai se kenellekään helppoa ollut. Varsinkaan niille, jotka tiesivät siitä eniten. Hymähdin järjenjuoksulleni puoliääneen. Havahduin muihin ihmisiin vasta Mäkelän nasaaliäänen alkaessa tutusti naputtaa.

- Ei saatana oikeesti. Montaks viikkoo me tual oltii ja pirttii pualemmen? Ja noi helveti hianohelmat menettää se heti.

Mäkelä ei ollut puheissaan yksin, samanlaista jupinaa kuuluu ympäri ryhmää. Hienohelma oli itse asiassa lievemmästä päästä niitä sanoja, joita suomenruotsalaisuus minussa nyt herätti. Niitä ei ollut koeteltu missään ennen vaihtoa ja rasakaasti manasin sitä että kaikkihan tämän tiesivät jo ennalta. Järkeä oli väsymyksenkin takia vähissä, ja vaikka se sanoikin, että syy ei ollut suomenruotsalaisten, ei yhden suomenruotsalaisen sotilaan tai koko pataljoonankaan, se ei vienyt kuuhaa minnekään.

Yritin kyllä. Ajoitus ratkaisee, Toivo. Me pääsimme jyrän edestä pois. Tässä tilassa me tuskin olisimme kestäneet ylivoimaista iskua sen paremmin. Ja jos jotain oli pääteltävissä meidän taka-asemiimme asti kumisseesta jyminästä, naapuri oli nyt tullut sinne vahvempana kuin koskaan. Oli melko varmaa tai oikeastaan ihan varmaa, että tilanne olisi sama vaikka me olisimme siellä olleet. Mutta valitsin vihan. Se antoi ainakin lämpöä. Valoi ylpeyttä omasta souvista. Me emme pettäneet, vaan toiset. Löysin rakennuspuun ryhmän puhutteluun. Se ei ollut aliupseerikoulun tulosta, vaan ihan oman nopean päättelyn summa. Ylpeys. En kuitenkaan ehtinyt ennen Ahlgrenia.

- Ny kävi pojat sit se ohkane kortti. Oltii jo kahmasemas pöytää puhtaaks. Lomalippuu oikee heiluteltii noka eres, iha niinko kiusallaa. Ja ny eiku saatana takasi. Joku leikkii meitä henkel. Suame armeijas täytyy ol muitaki porukoit. Upseeri-pösöt lämpimis komentopaikoissas linja takan kyttää prenikoit tai sit ne ei uskal sanno ylemmilles vastaa.

Ahlgren oli niitä harvoja ryhmästä, jotka jaksoivat puhua aina, oli tilanne mikä vaan. Yleensä se kyllä puhui paskaa, purnasi ja politikoikin. Mutta nyt olin hiljaa mielessäni senkin kanssa samaa mieltä. Ahlgrenin, Rosenlewin punaisen

levysepä, jonka koulutus oli laivaston, mutta jota ei siellä sodassa tarvittu. Ja Mäkelän, joka oli renkipoika jostain Ulvilan takamailta. Ne olivat ryhmän ainoat alkuperäiset jäljelle jääneet. Vielä hetki sitten niitä oli ollut kolme, mutta Kalliorinne oli saanut viimeisessä vaihtoa edeltäneessä keskityksessä kraanaatin sirpaleen silmänsä tienoille. Näkö oli mennyt, ja samoin Kalliorinne sotasairaalaan. Onneksi vielä sinne.

Täydennystä oli tullut, nuoria kloppeja ties mistä, ja vanhoja nostomiesikäisiä äijiä kotipuolesta, mutta niihin ei ollut luottamista. Ja ryhmä oli joka tapauksessa vajaa. Tuoreetkin tapaukset olivat jo väsyneitä. Mutta koitettava oli. Aloitettava työ. Ensin puhumalla – ja nimenomaan näille kokeneimmille herroille. Ne kiskoisivat muut mukaansa.

– Kuulitte se itekki. Rintama o puhki. Meit tarvitaan. Mui ei ol. Asemat ja linnakkeet täytyy saar takas.

– Täl porukal? Kattos ny vähä ympärilles, herra aliker-santti. Siit tullee teurastus. Hyvä ku porukka jaksaa kävel sin asti, tappelemisest puhumattakaa. Ja siäl o naapuri nii tiu-kasti, ettei se millää läh. Tai lähtee. Meit päi.

– Millon matruusi Aalkreenist o tullu sotilasasantuntija? Parempi ku herra matruusi jättää taktiset kysymykset mutite hualeks. Pärjättiihä me siin monta viikkoo yhtee soittoo. Ain otettii kaikki takasi, jos ne jottai sai. Kyl me siihe viä kerra pystytää.

Tuhahdin sieraimiini ja otin määrätietoista ilmettä. Se oli merkki kaikille, myös Ahlgrenille, olla hiljaa. Vänrikki tuli juuri sopivasti kapteenin luota.

– Topi, tuus käymää täsä.

Jätin ryhmäni miehet seisoskelemaan rinkiin, ja raahustin muutaman metrin matkan.

– Juu-u. Toi kapteeni halluu meitä ottava linnakkee. Siis itte Miljoona. Katottii karttaa äske. Itäpualelt o paras koittaa. Pari tunni pääst. Valmist ryhmäs. Täst ei tul millää taval helpoo.

- Ei ni.

Hieraisin karvalakkia taaksepäin. Hikinen marssi tuntui vieläkin märkinä suortuvina otsalla. Pakkanen alkoi jäätää niitä puikoiksi heti.

- Kui mont koko joukkuees o rivis?

- Kahreksatoist.

- Sillai.

- Toisaalt ei se haura vyärytykses ja etenemises ol välttä-mäti huano homma. Ei siihe montaa vierekkäi mahru. Ja päästää liikkumaa nopeemmi.

Nyökkäsin, kun en muuta voinut. Vänrikki läimäisi minua olalle ja jatkoi toisen ryhmänjohtajan luo.

Hetken rauha koitti, tai paremmin myrskyn silmä, pyörteetön lyhyt tyven. Ja silloin hervahtivat uudestaan päälle pettymys, kylmyys ja väsymys. Väsymys oli niistä isoin, niin iso, että se vei muut pimeyteen. Kunnan korsua ei ollut, joku häntäisesti havuista koottu laavuntapainen ajoi sen asemaa. Käytännössä tämä pari tuntia kyhötettäisiin pakkastaivaan alla.

Nukuttava olisi. Päätin ajatella isää, kuvaa hänestä kotikamarin seinällä. Siinä hän seisoj suojeluskuntapuvussa syksyllä seitsemäntoista ennen kapinaa, asennossa jalkaterät niin ulospäin kuin ihminen sai, piti hentoisesti kiinni valokuvaamon rekvisiittakivääristä ja katsoi ohi kameran, vakavasta pelokkaaksi vääntynyt ilme naamallaan. Kuvasta hän loikkasi perunapellon viereen hymyileväksi ja hiljaiseksi hahmoksi, joka ei halunnut puhua, vaan halusi pois. Ja pois hän sitten pääsikin.

Sitten oli jo enemmän valvetta kuin unta, samaa ketjua kyllä. Appiukon naamataulu oli edessäni, samanlainen vaativan ja ärtyneen ilmeen väännelmä kuin aina. Sekin saatana, juuri tähän. Ei silti yllätys. Totta kai se tähän liittyi. Kotona odotti kaksi erilaista, elämää hehkuva Helena ja hänen mustanharmaa isänsä. Ja navetan takana vajaa kymmenen

hehtaaria kivistä peltoa, minun ja sen. Minun. Muistin maa-
mieskouluajalta vierailun johonkin Hämeen emäpitäjään,
ja silloin poikettiin myös sen kylän kirkolle. Sen vieressä oli
hakkapeliittain muistokivi, johon oli oikein koottu kolme-
kymmenvuotuisen sodan vainajien nimiä. Joka toisen nimen
edessä luki arvonimenä vävy. Aina samanlaista. Naurahdin,
mutta ilo jäi kuivuneeseen kurkkuun, ja siitä tuli vain äkeä pä-
rähdys. Se herätti minut lopullisesti. Veri kohisi hyvin. Siihen
olin tyytyväinen.

- Mennää.

Se oli vänrikin lähtökäsky. Muuta ei tarvittu. Porukka liik-
kui heti. Ilta oli jo yö, ja näky oikeastaan kummallinen. Tähdet
rikkovat muuten mustaa taivasta, toisaalta taas kranaatti-
kuoppien mustat kraaterit valkeaa hankea ja maata.

- Sun ryhmä kärkee, Topi. Se täs o hyvä, ettei suuntaa tartte
neuvoo. Sama yhryshauta siäl tulee vastaa ko ain ennenki.
Sitä pitki päästää alamäkkee linnakkee itäovel. Mää tule koht
itte sin kans ja sit kattotaa siit etteppäi. Noppeesti, mut hiljaa
ja rauhallisesti vaa, kyl te jo tiätte, millai se mennee.

- Juu, kyl me sin asti päästää. Siitä etteenpäin voi sit ol jo
vähä vaikeempaa.

Tarkistin samalla konepistoolin. Puraisin kintaan suu-
huni. Sormi etsi varmistinta ja löysi sen tutulta paikalta. Yksi
napsaus eteen, kertatuli, kaksi, sarjatulella. Hyvin se pelasi.
Pakkanen ei ollut siihen purrut, eikä sormiinkaan. Rumpuli-
pas oli paikallaan ja täynnä. Olin valmis.

- Seurakkaas mua pojat. Aalkreeni kranut valmiiks mun
takanani ja Mäkelä kolmanneks konepistoolin kans. Muut
tullee sit peräs ja matkii meit.

Kukaan ei sanonut mitään, ei edes Ahlgren. Nousin ojasta
ensimmäisenä. Ponnistin oikealla jalalla ryömivään asentoon
ja tähystin konepistoolin piippua pitkin etumaastoon. Hil-
jaista oli. Nyt ei ollut sitten muuta kuin kiire. Muuta ei saanut

ajatella. Tein etukumaraisen syöksyn eteenpäin, kymmenen metriä, kaksikymmentä, sai riittää. Hidastin pari askelta ja löin maihin. Se kävi yllättävän pehmeästi. Lihakset olivat totuneita. Tiesivät mitä tulee. Hanki luisti sopivasti lumipukua vasten. Ei ollut ihan ensimmäinen kerta, kun näin menin. Tuttu tilanne teki varmaksi. Hiljainen kahina takaa paljasti, että muutkin olivat liikkeellä. Muuten ei kuulunut vieläkään mitään. Tuntui siltä kuin sota olisi jotenkin jättänyt paikan. Yö niittänyt sen pois, vienyt naapurin takaisin Siperiaan tai johonkin. Käskenyt niitä lopettamaan. Ei liikettä, eikä ääntä edestä. Yhdyshaudan päähän oli matkaa, mutta kuinka paljon. En saanut mieleeni edes summittaista arviota. Onneksi kirkas pakkastaivas oli armelias. Se paljasti edessä mustan käärmeen, joka luikerteli samanväristen kuoppien keskellä. Sen pää oli jossain kahdeksankymmenen metrin etäisyydellä. Nyt oli mentävä kerralla sinne. Yön kajo antoi meille liian vaalean taustan. Tarjottimelle ei voinut jäädä.

Nousin uudestaan ylös ja potkin saappaat liikkeelle. Juoksin, minkä pääsin. Vesi kohisi silmiin, mutta näkökenttä säilyi. En edes hengästynyt. Heittäydyin vasta yhdyshaudan partaalle. Hetken päästä Ahgren liukui viereen, käsikranaatti kädessään. Katsoin sitä päättäväisesti, ja se näytti ymmärtävän. Nyt piti olla hiljaa ja odottaa. Kuulostelimme muutama sekunnin ajan, puhisiko hauta elämää. Ei puhissut. Olin siitä varma. Pimeässä kuuli hengityksenkin yllättävän kaukaa. Lähdin ryömimään reunaa kohti ja ujutin jalkoja hautaan. Olin valmiina ampumaan heti. Kulku oli tuttu. Ensimmäinen mutka oli kymmenen metrin päässä. Tässä oli mäkeä. Hauta vietti alaspäin kohti linnaketta siellä täällä mutkitellen. Puddotauduin kyykkyyn haudan pohjalle. Ampuma-asento säilyi, mutta sitä ei tarvittu. Haudan pää oli tyhjä. Seuraava mies haudassa oli vänrikki. Se oli vanhasta haavoittumisestaan huolimatta edelleen ketterässä kunnossa. Äänettömästi se

tuli viereeni ja osoitti kintaallaan haudan mutkan suuntaan. Tarkoitti menevänsä edellä siihen. Nyökkäsin. Tämä oli kovin hetki, odotuksen huipennus. Hauta ei voinut olla kokonaan miehittämätön. Kohta tapeltaisiin.

Näin vänrikin syöksyvän mutkaa kohti. Samassa sen konepistooli pärähti soimaan.

- Ny Topi tän! Päästää yllättää. Vyärytettää koko paska yhtee mennoo!

Seurasin sen perässä ja uusi haudan mutka avautui eteeni. Hämärässäkin näki, että siinä makasi jo kaksi ryssää kaatuneina holtittomiin asentoihin. Kolmas oli päässyt painimaan vänrikin kanssa ja väänsi sen konepistoolia kohti maata.

- Väist hiuka. Heijaa se vasemmal!

Vänrikki tiesi, mitä tarkoitin. Se sai painettua ryssän itsestään erilleen suoraan minun tulilinjalleni. Nuori mies tummissa kulmakarvoissa katsoi minua jotenkin hämmennyneenä. Puristin liipaisinta. Lyhyt, muutaman luodin sarja tömähti sen ruskeaan mantteliin. Ääntäkään päästämättä sen kasvot kääntyivät pois päin minusta ja vajosivat ruumiin mukana haudan pohjalle. Siinä se oli, taisi olla seitsemästoista, tai kuudestoista. Sitä mieli takoi kiehuvan mielen sykkeen tahtiin. Kuudestoista, seitsemästoista. Yhdestä kaukaa ammutusta tammikuussa en ollut ihan varma.

- Se o paniikis. Ny mennää pojat!

Minä huusin. Lisää hautaa aukesi eteen uuden mutkan takaa. Näky toi mielihyvää ja suupieleen hymynkareen. Ne lähtivät, pakenivat, nousivat haudasta ja juoksivat pois. Pelokasta oli väki. Mehän onnistumme. Tällä porukalla. Innostuin koko ajan enemmän, mieli kohisi tuttua hurmosta. Samaa näin ympärillänikin. Ahlgrenin Ukko-Pekka ojentui haudan parrasta kohti ja tavoitti karkurin niin, että ruumis mäjähhti sellälleen penkkaan.

- Jatkaa vaan. Ei ne uskal eres ampuu. Ei säälii pojat.

Miljoona melkei näkky jo!

Mitä lähemmäs linnaketta pääsimme, sitä enemmän oli väkeä vastassa. Se oli kuitenkin vielä säikkyä, yllätettyä, ja eteneminen jatkui, hitaammin kylläkin. Jäytävä ajatus hiipi väkisin menestyksen ja pauhun sekaan. Yllätysetu oli mennyt, ja linnake täytyi olla vahvasti miehitetty, paljon vahvemmin kuin yhdyshauta. Miljoona oli rakennettu vaikeasti vallattavaksi, ja sellainen se myös oli, sama se kuka siellä puolusti ja kuka sitä valtasi.

Jossain lensi Ahlgrenin kranaatti, jossain takoi Mäkelän konepistooli. Kyllä se tästä. Oliko se tuo mutka, mistä Miljoonan itäinen oviaukko näkyy jo? Ryömin kärkeen ja tähyстин pimeyteen. Siellä se oli, pahoin kärsinyt, osittain romahtanutkin linnake. Ovi oli tuttu. Olin siitä monet kerrat kulkenut. Siellä se odotti valtaajaa.

- Ei ol paljoo pojat ennää.

Vänrikki heittäytyi viereeni ja jatkoi uudella syöksyllä kärkeen. Haudan oikeaa puolta lähestyi metelin ylikin kuulunut raskaampi tulisuihku, varmaan konekiväärin. Se iski lähelle. Painauduin haudan pohjalle niin matalaksi kuin pystyin. Jäinen hiekkamaa kävi henkeen. Suihkun rätinän läpi kuului läheltä tuskan huuto. Nostin päätäni, ja näin vänrikin nojautuvan haudan reunaan reittänsä pidellen.

- Käviks pahasti?

- Ei yks lisänaarmu pahaa tee. Viä mennää pojat! Pääl vaa!

Vänrikki kohottautui kahdelle jalalle, vaikka kaikesta näki, ettei toinen pitänyt kunnolla. Ryssän tuli tuntui koko ajan kiihtyvän. Luoteja kimpoili kivistä ja tärähteli haudan hiekkavalleihin. Äsken täydennyksenä tullut nuori sotamies minun ryhmästäni ponnisti vänrikin kannustamana eteenpäin. Se meni kömpelösti, kesti liian pitkään, näin sen heti, sen olisi pitänyt olla jo alhaalla. Ojensin kättäni sitä kohti, mutta en muuta, en ollut edes ihan varma sen nimestä. Mäkinen?

Nieminen! Uusi suihku pyyhki hautaa, ja luoti pamahti keskelle Niemisen rintaa. Se oli siinä. Nieminen putosi veltona polvilleen ja kaatui kädet sivuilla suulleen.

- Ei me saatana pääst millää. Ne o jo liia syväs. Ja niit o liikaa meil. Tapatettaa ittemme kaikki.

Mäkelä huusi suoraan korvaani. Se oli oikeassa, mutta minun oli mietittävä tapa, jolla sille vastaisin.

- Täytyy orottaa vähä aikaa täsä.

- Orottaa mitä, herra alikersantti? Viikatemistä? Noi saa koko aja lisäporukkaa, me ei.

- Aalkreeni ei ny taas johr sottaa. Aalkreeni tottelee vaa.

Jotain se vastasi, mutta sen huuto peittyi taas voimistuneeseen ryssän aseitten räimeeseen.

Ei siinä mitään voinut. Paikalleen oli pakko jäädä. Ovi näkyi edessä, pilkisti teräksisenä talviyön keskeltä, ihan kuin linnake olisi näyttänyt meille kieltään. Vänrikki järjesti meitä parempiin puolustusasemiin, ja ennen kaikkea suojaan linnakkeen rajulta tulelta.

- Orotetaa täsä ny aamuu. Koitetaa sit viä uurestaa. Jos vaikatulis lisävoimii.

- Mut sää olet itte haavottunu.

- Paskat ole!

Siinä sitä olimme yön. Se ja sota alkoivat toistaa itseään, kiertää ympyrää, taas kerran. Minuutti minuutilta, tunti tunnilta. Ryssän käsiaseitten suuliekit lepattivat edestä tasaisena rivinä. Sitten tuli taas hiljaisempaa. Ja kun tuli hiljaisempaa, nousimme me haudan penkalle ja annoimme vuorostamme omiemme palaa. Räiskimistä puolin ja toisin, vailla otetta mihinkään. Järjetön näky, jos sitä niin ajatteli. Aikuiset miehet kyykkysillään pakkasyössä, vuorotellen aseitaan pärisyttämässä, leikkimässä kuin pikkupojat.

Sota jäi jumiin. Jännitys alkoi laueta, ja kylmyys voittaa siltä alaa. Ryssä ei hyökännyt, se vain ampui. Haukkui, mutta

ei purrut. Aamuaurinko oli kalvas. Se tavallaan paljasti kylmyyden. Ja tuntui samalla tuovan entistäkin kovemman pakkaspäivän. Ryssän tuli ei hellittänyt. Pikakiväärit ja konekiväärit pyyhkivät tasaisesti meidän asemiamme, niin kuin koneet, jotka olisivat tehneet mitä tahansa työvuoroa. Vasta kun päivä oli kunnolla auki, ihmisiä näkyi linnakkeen takana liikkeessä paljon. Levotonta hyörimistä, viittilöintiäkin erottui.

- Ne hyökkää! Valmistautukaa. Täyret lippaat kaikil. Kivääreihi kans kokonaine kampa!

Vänrikki oli oikeassa, niin kuin näissä asioissa aina. Ne eivät tulisi pitkin hautaa, vaan päin asemia avomaalta, leveänä.

Sieltä ne syöksyivät, ruskean ja valkoisen sekainen ihmis-massa, niin kuin monta kertaa aiemminkin, pystyssä kohti meidän asemiamme. Mutta nyt ne kyllä tekivät sen paremmin. Osa porukasta erkani muista. Se koukkasi meistä selvästi oikealle. Ne yrittivät katkaista haudan pään, meidän yhteyden omiin. Vänrikki ontui ketjun päätä kohti.

- Mää hoira noi sivustaa yrittävät nilkit. Johr sää Topi tätä täs. Ne tullee siält varmaa taas suuraa päi. Kyl te siit selviitte.

Niitä tuli tosiaan aukealla suoraan kohti reilun joukkueen verran, ainakin yli kolmekymmentä. Kyyristyin haudan partalle ampuma-asentoon ja vaihdoin uuden lippaan.

- Onks Mäkelä koopee kunnos? Täys lipas?

- O.

- Aalkreni ja muite torrakat?

- O.

- Hyvä. Alatte vast ku määki. Mut kunno humpat soimaa sit.

- Kyllä herra sotaherra.

Tällainen oli aina se kovin paikka siinä sodassa, jonka tunsin. Pääseekö se asemiin? Katkeaako sen hyökkäys ennen, vai onko se sylissä haudassa? Jos se on sylissä, se on menoa. Nyt varsinkin tällä porukalla, aivan varmasti. Ylivoima ratkaisee siinä.

Tuhahdin henkäyksen pakkaseen, suljin silmät ja avasin ne uudestaan, kun olin saanut hengityksen tasaantumaan. Etsin jyvälle johtajaa, upseeria, politrukkia tai edes aliupseeria. Yleensä ja aluksi ne oli kyllä aina tunnistanut, mutta nyt oli vaikeampaa. Niillä oli lumipukuja alkua enemmän, enkä voinut olla ihan varma kivääriään kaaressa kohottelevasta huutajasta, jolla näytti olevan järeät leukaperät, tyypillinen hevosennaama. Päätin kuitenkin valita sen. Napsautin ensin kertatulen päälle. Osuma rintaan näytti varmalta. Pidätin hengityksen, valkoinen liikkuva mytty jyvällä kasvoi koko ajan isommaksi. Piippu oli vakaa. Puristin liipaisinta. Konepistooli sylkäisi kumeasti yskähtäen luodin. Siihen se lensi, kuudenkymmenen metrin päähän keskelle rintaa. Ryssä mylväisi tuskissaan, levitti suuren sylivälinsä auki, pudotti aseensa ja kaatui lopulta itse sen perässä eteenpäin. Napsautin sarjatulen, ja kuulin miten Mäkelän konepistooli pärisi jo sille ominaisia lyhyitä, hermostuneen kuuloisia mutta tehokkaita sarjoja. Toisella puolella laukoivat Ukko-Pekat. Liityin rytmiin. Pyyhin hyökkäävää riviä vasemmalta oikealle, Mäkelä taas toiseen suuntaan. Lipas napsahti tyhjäksi ja sitä vaihtaessani jäin katsomaan, joko niille riitti. Näytti taas riittävän. Pakkia ottivat. Joku haavoittunut käytti pistimellistä kivääriä kainalosauvana ja klenkkasi kovaa vauhtia takaisin omia asemia päin. Muut olivat menossa samaan suuntaan.

- Hianoo, Topi! Eihä meit saa täst lähtemää itte pirukaa.

Vänrikki oli taas oman hommansa hoitanut ja ilmestynyt jostain viereeni.

- Ei näköjää.

Nojauduin yhdyshaudan reunaan ja kaivoin littanaksi painuneen Saimaan rintataskun pohjalta. Vänrikki tarjosi tulen.

- Mut mitäs me oikeestaa ny tehrää? Ei me kyl tota linna-
ket saar?

- Se o kyl näil voimil iha tosi. Orotellaa, jos päälliköt laittaa lisää äijii meil tän, toine joukkueelline. Sit me se otetaa.

Vetäisin henkeen kitkerää pakkasilmaa ja savua.

- Sää se ain jaksat. Opetetaanks upseerikoulus toiveikast elämäasennet?

- Ei.

- Jaa.

Juttu olisi ehkä luistanut enemmänkin, tai sitten ei, mutta sen lopetti uudestaan alkanut ryssän raju sarjatuli. Siinä täytyi olla useampia konekivääreitä, helvetin paljon. Ne eivät ampuneet meitä, vaan linnakkeen länsipuolella, mutta jo se, että niiden jyminä kuului meille asti niin selkeänä, oli merkki siitä, että siellä mentiin nyt tosissaan.

- Mitähä toi tarkoittaa?

- Aika saatanasti niil siä tulivoimaa jo o. Ne hyökkää tual toisel pualel. Marjamäki!

- Herra vänrikki.

- Lähres sää takas komppaniaa tukilinjal ja ilmot meitä sijainti. Ja kysys samal, mitä se komppaukko halluu meitä viä tekevä. San et me ollaa päivävalos ku tarjottimel, ja meitä o joko saatava täyrennyksii uutee hyökkäyksee tai lährettävä täält, ettei jää saarroksee tai ylivoima alle. Ymmärsiks?

- Kyllä herra vänrikki.

Sotamies katosi yhdyshaudan mutkan taa.

- Hyvi tehty. Jos ne tollase moukaroinni kans tullee tähä, ni me lennetää täst hevokuusee kaikki.

- Juu, isoo porukkaa me ei päivävalos pirätel.

Taistelun tuoma jyhmintä alkoi taas hälvetä lihaksista ja palautti normaalia olotilaa. Tai mitä siinä nyt normaalin piti. Tässä tapauksessa se tarkoitti vilua ja väsymyksen sekaista pelkoa. Väsyneet aivot raksuttivat. Lopun menestyksestä huolimatta hyökkäys oli epäonnistunut, ja niin oli mitä ilmeisemmin käynyt myös toiselle joukkueelle linnakkeen

länsipuolella. Iso sota oli myllertynyt eilisen aikana. Rintama oli riekaleiksi repeytynyt, eikä ollut mitään varmuutta, johon joku meitä jossain, tai tiesikö kukaan edes suurin piirtein missä me olimme. Tässä saattaisi oikeasti käydä huonosti. Levottomuus kasvoi ryhmässä, enkä väsyneeltä äreydeltäni jaksanut sitä hillitä. Tuijotin vain yhdyshaudan mutkaa ja toivoin lähetin ilmestyvän sieltä kohta takaisin. Konekiväärit takoivat vielä länsipuolella, mutta nyt enää harvemmin. Siivosivat loppuja pois. Kohta ne olisivat tällä puolella.

Hiekka kahisi lopulta tulosuunnassa. Lähetti juoksi suoraan vänrikin eteen.

- Käskettiin tulemaan pois. Ja äkkiä. Saarroitusuhka on olemas.

- Kyl mää olen siit sammaa miält kapteeni kans. Sit mentii.

Tätä käskyä toteltiin jokaisen toimesta nopeasti ja ilman murinaa. Juoksimme kaikki. Ensin takaisin pitkin yhdyshautaa loivaan ylämäkeen, ja saman tien aukean yli tukilinjalle. Kapteeni odotti meitä siellä.

- Ei mennyt sitten läpi vänrikki.

- No ei menny juu. Se o siäl jo liia vahva.

- Niin se on ollut kaikkialla. No, tarvitsen teitä tässä.

Täydennätte ketjun. Ottakaa asemat tuolta..

- Herra kapteeni! Ei varman otet. Me ollaa saatana painettu yän läpi menemää tual, leppoo ei tullu eile, eikä sitä ennenkää. Mul o reires saatana haava, ja noi miähet o valvonu monta yät peräkkäi, viime yä taivasal.

- Mit...

Hetken luulin, että Ahglren oli ottanut vänrikin vaatteet ja naaman, mutta kyllä se oli vänrikki itse. Ja oikeassa se oli. Rajansa kaikilla, saatana. Minäkin katsoin kapteenia vihaisesti, hampaita kiristellen.

- Meiä joukkue, tai mikä ny saatana enää onkaa, jatkaa täst nyt asemie taa ja leppoo. Muv vastuullani. Teil o oma

pataljoonanne. Valittakaa meiän komentajal, jos uskallatte.

Vänrikki meni ontuen ja vihaisesti. Se sai heti Ahglrenin peräänsä. Sen kävely kapteenin ohi oli teennäisen arvokasta marssia, ihan niin kuin se olisi ollut jonkinlainen vänrikin adjutantti, tai ylipäänsä merkittävässä asemassa. Muut seurasivat sitä hymyillen.

Komentokorsun takana oli juuri käyntiin pärähtänyt kuorma-auto. Vänrikki neuvotteli vähän aikaa kuskin kanssa, ja lopulta me olimme sen lavalla. Lähellä odotti kuulemma jonkun huoltoporukan lämmittämä sauna. Elämä heittelee, ajattelin, heittelee niitä, joissa elämää vielä on. Laskin lavalta kymmenen nokista, likaista, paleltunutta ja sisältä rikki poltettua miestä - itseni mukaan lukien.

2. patteri, Raskas patteristo 2, Lähteen lohko, Summa 13.2.1940

Esko

Iltapäivän aurinko oli kirkas mutta tyy, ilkeä terävyydesään. Se toi valon mutta ei lämpöä. Ei vaikka sen säteet osuivat tykin putkeen ja sinkoutuivat siitä silmiin niin että päätä särki. Jäin tuijottamaan putkea. Piippu oli lyhyt ja paksu, kaikki tavoin kummallinen, ei sellainen kuin tykissä olisi minun mielestäni pitänyt olla. Siksi sanoin sitä piipuksi, vaikka jaoksen johtaja oli sen sanomisen vihaisena kieltänyt. Kaikki yli 20 millin pituiset olivat kuulemma putkia. Mutta piipulta tämä näytti. Monta tonnia painava tykkiasema lupasi enemmän kuin lyhyt tynkä piippuna tarjosi. Se näytti naurettavalta, jotenkin epämuodostuneelta. Japanilainen haupitsi, jonka keisarin Venäjän armeija oli kuulemma maailmansodan aikana tilannut.

Tuijottelin putkea pitkään omissa maailmoissani. Kukaan ei kaivannut minua mihinkään. Ei juttelemaan tai edes tekemään mitään, ja se oli pelkästään hyvä, koska minäkään en keskusteluja kaivannut, en täällä, enkä muualla. Lukea halusin, niin kuin tämän tykin tarinankin isosta kirjasta, jonka silmälasipäinen alikersantti oli minulle lainannut. Muuten riitti, että tykkimies Haapala kantoi ammuksia näiden rantahurrien tykeille. Ja hyvin se meni. Olin sen kaltaista hommaa ikäni tehnyt, kartanolla ja myöhemmin yhtiössä. Nostellut kuormia paikasta toiseen.

En olisi siis paremmin voinut tänne sopia, mutta toisaalta taas en alkuunkaan. Kummallisia olivat kohtalon polut, minulla ja tykillä. Saksalaisen mallin mukaan valmistettu tykki oli kulkenut Japanista Venäjän kautta Suomeen ja osoitti nyt venäläisiä vastaan. Minä puolestani olin kulkenut supisuomalaisesta Forssasta tänne, Lindholmien, Blomqvistien ja Portinien ja von-alkuistenkin keskelle ja sotaan. Ensin oli näyttänyt siltä, ettei tykkimies Haapalaa täällä tarvita mihinkään, mutta viime kuussa oli tullut liikekannallepanomääräys. Äiti oli tuonut sen kesken työpäivän yhtiöön jotenkin oudolta näyttäen, ehkä ylpeältä. Täydennyskeskuksen ison pöydän takaa pönäkkä upseeri oli kysynyt kaksi kysymystä. Oliko tykkimies Haapalan yleiskunnossa tapahtunut varusmiesajan jälkeen muutoksia, eli vieläkö iso mies jaksaisi kantaa suuria ammuksia? Vastasin että jaksaisi. Entä osasiko tykkimies Haapala yhtään ruotsin kieltä? Vastasin, että peruskomennot tunsin. Niitä kun olin kuullut sekä kartanolla että tehtaassa. Ja nimenomaan komentoja. Itse en kieltä puhunut, eikä sitä kukaan ollut koskaan minulta odottanutkaan. Upseeri oli imeskellyt vähän aikaa tupakan holkkia, puhallellut niin, että minulla oli mennyt henkeen ja olin yskinyt. Lopulta sen huulille oli ilmestynyt jonkinlainen hymynkare, ja

sitten lause, joka oli pitänyt sisällä sanat Raskas patteristo kaksi, Kannas, Summa.

Olin niin syvällä ajatuksissani kuin vain ihminen voi olla. Tunnistin sen itsekin, mutta en saanut todellisuutta takaisin, en vaikka ympäristössä selvästi tapahtui jotakin. Ihmisten huutoja, moottorin mouruavaa ääntäkin ehkä. Mutta minä vain tuijotin tykkiä. Halusin olla näin. Kyllä ne sitten sanomaan tulisivat, jos minua johonkin tarvitsisivat.

Liike ja äänet ympärillä tuntuivat kuitenkin vahvistuvan koko ajan. Se ei ollut enää tavallista keskitykseen valmistautumista. Ihmisillä oli enemmän kiire kuin yleensä, siinä huomasi hätää, ja se sai minutkin hiljalleen havahtumaan. Lopullisesti tähän maailmaan palasin, kun jonkun kolmannen patterin tulenjohtoupseeri läimäytti kintaallaan minua selkään. Se huohotti juoksun jälkeen, niin että kuola valui sen huulilta.

- Haappala! Vi går nu!

- Va?

- Vi måste gå! Spring! Tankarna kommer! Ryssä kommer!

- Va... mut meitin täytyy valjastaa tykit mukkaa.

- Nej! Helvete! Vi måste gå nu!

Upseeri osoitti rintaman suuntaan, pienen lepikon raajaan. Silloin tajusin, mistä oli kyse. Etulinja oli murtunut, ja ryssä oli täällä asti. Niitten tankkeja vyöryi suoraan meitä päin moottorit täysillä kierroksilla ulisten. Puuta kaatui kuin eloheinää. Koneet niin kuin ärjivät vihaa. Ja telaketjut narskuivat pakkashangessa, kun ne rullasivat. Suoraan tänne. Ne olivat niin lähellä, että niiden ääri viivat tunnisti. Ne näyttivät jotenkin eläviltä. Tykkitorni kääntyi kohti kuin rautanahkaisen pedon pää tuijottamaan saalistaan.

- Lämnn allt, Haapala. Spring till Honkaniemi!

Upseerilla oli kova hätä, ja se lähti kohti patterin korsua. Jäin vielä miettimään, mitä minun pitäisi tehdä. Tykkejä ei